

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-69-52>

УДК 339.543:351.863:623.458

МИТНЕ ОФОРМЛЕННЯ ЗАСОБІВ РОЗМІНУВАННЯ ТА ТОВАРІВ ПОДВІЙНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ: ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ ТА ПОДОЛАННЯ ПРОБЛЕМ

THE CUSTOMS CLEARANCE OF DEMINING MACHINES AND DUAL-USE GOODS: CHALLENGES FOR UKRAINE AND OVERCOMING PROBLEMS

Лісніченко Маргарита Олександрівна

кандидат економічних наук, доцент,
Національний університет «Запорізька політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9519-5888>

Плинокос Дмитро Дмитрович

кандидат економічних наук, доцент, старший науковий співробітник,
Державний науково-дослідний інститут випробувань і сертифікації озброєння
та військової техніки
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3004-0279>

Галан Олена Євгенівна

кандидат економічних наук, доцент,
Національний університет «Запорізька політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6061-5224>

Lisnichenko Marharyta, Halan Olena
National university "Zaporizhzhia polytechnic"

Plynokos Dmytro
State Scientific Research Institute
of Armament and Military Equipment Testing and Certification

У статті розглянуто проблематику митного оформлення засобів розмінування, які класифікуються як товари подвійного призначення (ТПП). Наголошується на їх ключовій ролі у забезпеченні безпеки та економічного відновлення України. Аналізуються виклики митного оформлення: складність ідентифікації товарів, тривалість ліцензування, великий обсяг документації та корупційні ризики. Особливу увагу приділено законодавчим вимогам до митного оформлення, таким як наявність дозвільних документів, застосування механізму «єдиного вікна» та адаптація процедур у воєнний період. Також розглянуто обов'язкову сертифікацію засобів розмінування та впровадження стандарту ДСТУ 8820:2023. Пропонуються заходи для оптимізації: ризик-орієнтований підхід, підвищення кваліфікації митників, навчання з міжнародними експертами, удосконалення IT-інфраструктури.

Ключові слова: митне оформлення, товари подвійного призначення, засоби розмінування, ліцензування, сертифікація.

The article addresses the issues of customs clearance of demining equipment, which is often classified as dual-use goods (DUG). It emphasizes the critical role of these goods in ensuring the safety of civilians, military units, and the economic recovery of regions. The key elements of DUG movement management are analyzed, including legislative control, licensing, lists of goods, verification mechanisms, international coordination, and accountability. Particular attention is paid to legislative requirements for customs clearance, such as the availability of permitting documents, the use of the "single window" mechanism, and the adaptation of procedures during wartime. The article also examines the mandatory certification of demining equipment and the implementation of the DSTU 8820:2023 standard. The main challenges identified include the complexity of identifying goods within the Ukrainian Classification of Goods for Foreign Economic Activity (UCGFEA), lengthy licensing procedures, the need to submit a large volume of documentation, and corruption risks. Special attention is given to the necessity of adapting national

legislation to international standards, such as the Wassenaar Arrangement, as well as implementing electronic document processing systems to expedite procedures. The article highlights the importance of introducing a risk-based approach, enhancing the qualifications of customs officials, modernizing IT infrastructure, and ensuring cybersecurity. To improve the qualifications of customs officials, it is proposed to organize specialized training sessions, learning programs with international experts, online courses, and customs clearance simulations based on real scenarios. The training topics should cover the specifics of DUG classification, current legislative changes, and the use of modern customs clearance platforms. The proposed measures will contribute to ensuring the timely delivery of critically important goods, reducing the risks of illegal transfers and delays, and strengthening the security and economic recovery of Ukraine.

Keywords: customs clearance, dual-use goods, demining equipment, licensing, certification.

Постановка проблеми. Значення гуманітарного розмінування як у період воєнного стану, так і під час повоєнного відновлення України є надзвичайно важливим. Цей процес спрямований на знищення вибухонебезпечних пристроїв і відновлення безпечного стану територій, що забезпечує повернення до нормального життя населення та створення умов для розвитку економіки. У цій складній і небезпечній сфері механізовані засоби розмінування відіграють ключову роль, слугуючи ефективним інструментом для очищення територій від мін та інших вибухонебезпечних залишків. Завдяки впровадженню цих технологій процес очищення територій від вибухових пристроїв стає швидшим та ефективнішим, що дозволяє забезпечити безпечне повернення людей до їхніх домів, відновлення інфраструктури та розвиток територій. Крім того, засоби розмінування сприяють досягненню гуманітарних цілей, створюючи безпечні умови для проживання та економічної активності населення. У цьому контексті особливу увагу слід приділити оптимізації процедур митного оформлення зазначених засобів під час їхнього ввезення в Україну.

Механізовані засоби розмінування, серед яких найбільш поширеними є спеціалізовані машини, часто класифікуються як товари подвійного призначення (ТПП). Це зумовлено їхньою потенційною можливістю застосування як у цивільних, так і у військових цілях. Зазначена класифікація ґрунтується на нормах міжнародного та національного законодавства, які регламентують обіг товарів, виробів, спеціально не призначених для військового використання, але які, крім цивільного призначення, можуть бути використані у військових цілях [1].

До категорії ТПП механізовані засоби розмінування належать через їхнє широке функціональне призначення. Зокрема, вони можуть бути задіяні для гуманітарного розмінування, але водночас їх використання у військових операціях також залишається

можливим. Більше того, такі засоби нерідко оснащені компонентами, які підпадають під міжнародні списки товарів подвійного використання, наприклад, броньованими корпусами або системами управління вибухами. Це зумовлює необхідність їхнього переміщення через митний кордон України у суворій відповідності до положень міжнародних угод, національного законодавства та підзаконних актів.

У цьому контексті удосконалення процедур митного оформлення ТПП, зокрема засобів розмінування, набуває особливої актуальності. Ефективне регулювання процесу ввезення цих товарів сприятиме не лише пришвидшенню гуманітарного розмінування, але й забезпеченню належного контролю за їх використанням у мирних цілях. Оптимізація митного оформлення вимагає впровадження сучасних технологій, спрощення адміністративних процедур та підвищення кваліфікації митних працівників, що в кінцевому результаті сприятиме досягненню гуманітарних цілей та створенню стабільних умов для розвитку суспільства та економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика удосконалення митного оформлення в Україні досліджується у контексті євроінтеграційних процесів. Серед українських науковців важливий внесок у вивчення цієї тематики зробили Є. Бірюков, Т. Дудорова, К. Єрешко, О. Журахов, С. Капітанець, С. Корчака, М. Лаппо, О. Хома, О. Чередніков, О. Юринец та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас сучасні виклики, пов'язані з митним оформленням товарів подвійного призначення, зокрема засобів розмінування, потребують додаткових досліджень. Необхідно інтегрувати міжнародний досвід у систему митного регулювання України, вдосконалювати систему управління ризиками та адаптувати її до специфіки гуманітарних і оборонних поставок.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз процедур, пов'язаних із митним

оформленням засобів розмінування та товарів подвійного призначення в Україні, визначення ключових проблем у цій сфері та розробка пропозицій щодо їх подолання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема оперативного та ефективного митного оформлення товарів подвійного призначення, зокрема засобів розмінування, є надзвичайно актуальною в умовах війни, яку веде Україна проти російської агресії.

Україна наразі є однією з найбільш замінованих країн у світі, що значно ускладнює аграрну діяльність, відбудову інфраструктури, розвиток промисловості та повернення вимушених мігрантів до рідних територій.

У 2024 році площа територій України, які вважалися потенційно забрудненими вибухонебезпечними залишками війни, зменшилася на 17 тис. км², і наразі вона складає 139 тис. км². Протягом року фахівці провели обстеження територій загальною площею 3152,52 км², із яких понад 2,5 тис. км² було очищено від вибухонебезпечних предметів. У ході робіт також ідентифікували 2291 ділянку, які мають ознаки ймовірного або підтвердженого забруднення. Загальна площа цих ділянок становить 302,9 км² [2].

Аналіз наслідків повномасштабної збройної агресії виявив, що Україна зіткнулася з масштабною екологічною та гуманітарною кризою, спричиненою значним забрудненням територій незнешкодженими вибухонебезпечними предметами (ВНП). Процес розмінування таких територій організовано у три етапи:

1. Бойове розмінування – цей етап виконується підрозділами ЗСУ та Державної спеціальної служби транспорту Міністерства оборони України.

2. Оперативне розмінування – включає пошук, ідентифікацію та знешкодження вибухонебезпечних предметів на звільнених територіях. Ці заходи реалізують підрозділи Державної служби з надзвичайних ситуацій (ДСНС), Національної гвардії України та ЗСУ.

3. Гуманітарне розмінування – передбачає поступове очищення територій поза зонами активних бойових дій для забезпечення безпеки мирного населення. Воно включає повне й глибоке очищення як земельних ділянок, так і водних акваторій, що здійснюється сертифікованими операторами протимінної діяльності [3, с. 76–83].

Засоби розмінування та їх компоненти, які часто класифікуються як товари подвійного призначення (ТПП), є життєво необхід-

ними для звільнення сільськогосподарських земель, розчищення шляхів сполучення та об'єктів критичної інфраструктури. Затримка у митному оформленні таких товарів може мати катастрофічні наслідки як для економічного відновлення регіонів, так і для безпеки цивільного населення та військових підрозділів. У цьому контексті роль митних процедур стає критично важливою для забезпечення оперативного постачання необхідних товарів і технологій.

Управління переміщенням ТПП має ключові особливості, що базуються на міжнародних стандартах та національному законодавстві. Основні характеристики та аспекти такого управління включають наступні елементи:

– законодавчий контроль. Він передбачає, по-перше, національне регулювання: кожна країна визначає власний перелік ТПП і процедури контролю за їх переміщенням (наприклад, закони України про міжнародні передачі ТПП). По-друге – міжнародні зобов'язання: країни-учасниці міжнародних режимів (наприклад, Васенаарська угода, Австралійська група) погоджуються застосовувати узгоджені підходи до контролю ТПП;

– ліцензування. Переміщення ТПП зазвичай вимагає попереднього отримання ліцензій від відповідних державних органів (наприклад, Держекспортконтроль в Україні). Органи ліцензування оцінюють ризики, пов'язані з можливим військовим або нелегальним використанням товарів. Ліцензії можуть бути разові (для окремої угоди) або генеральні (для багаторазового використання з одним партнером);

– переліки товарів. Країни встановлюють переліки ТПП, які контролюються (наприклад, Список товарів подвійного використання України). Вони базуються на стандартах міжнародних режимів (Васенаарська угода, Режим контролю за ракетними технологіями, Хімічна конвенція тощо);

– механізми верифікації. Усі операції з ТПП супроводжуються документами, що підтверджують кінцевого користувача та мету використання. Експортер або імпортер надає сертифікат кінцевого користувача (End-User Certificate), який гарантує, що ТПП не буде перенаправлено до заборонених суб'єктів;

– міжнародна координація. Країни співпрацюють через міжнародні організації, режим контролю або двосторонні угоди для запобігання незаконному переміщенню ТПП. Існують заборони на передачу ТПП до окремих

країн, компаній чи фізичних осіб (напр., санкційні списки ЄС або США);

– відповідальність та контроль. Митні органи перевіряють відповідність документів на ТПП під час перетину кордону. Нелегальне переміщення ТПП карається штрафами, арештами товарів або кримінальною відповідальністю;

– технічний і кадровий аспект. Експортери, імпортери та митники повинні розуміти специфіку товарів, законодавства та ризиків. Крім того, вадливого значення набувають технологічні системи контролю: використання спеціалізованих програм для моніторингу та верифікації транзакцій з ТПП [4, с. 340–344].

Митні органи України відіграють ключову роль у системі експортного контролю. Відповідно до статті 544 Митного кодексу, їх основним завданням є здійснення державного експортного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання. Ця функція реалізується в межах їхніх повноважень через митний контроль та оформлення товарів відповідно до законодавства [5].

Закон України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» регламентує, що митне оформлення таких товарів здійснюється виключно за наявності дозвільних документів, виданих відповідним центральним органом виконавчої влади. Для спрощення процедур митного контролю використовується механізм «єдиного вікна» [6].

Переліки товарів військового призначення та подвійного використання, що підлягають державному контролю, затверджені постановами Кабінету Міністрів України. Зокрема, це:

– Постанова № 1807 для товарів військового призначення [7];

– Постанова № 86 для товарів подвійного використання [8].

Міжнародні передачі таких товарів можливі лише за наявності відповідних дозвільних документів. Крім того, переміщення товарів військового призначення через державний кордон дозволяється лише через визначені пункти пропуску, а їхній митний контроль проводиться у першочерговому порядку.

Державна експертиза у сфері експортного контролю є важливим елементом цієї системи. Її порядок визначений Положенням № 767 [9]. Експертиза може бути державною або недержавною, проте висновки державної експертизи є обов'язковими для прийняття

рішень органами виконавчої влади. Недержавна експертиза має рекомендаційний характер і може враховуватися лише разом із висновками державної експертизи.

В умовах воєнного стану Кабінет Міністрів України може встановлювати перелік товарів, на які не поширюється дія Закону. Це дозволяє спрощувати процедури митного оформлення для окремих категорій товарів, що закріплено в Постанові № 1378 [10].

Також у законодавстві передбачений механізм всеохоплюючого контролю («catch all»), який дозволяє застосовувати процедури експортного контролю до товарів, що не входять до встановлених списків, але можуть бути використані для розробки чи розповсюдження зброї масового знищення.

Суб'єкти господарювання несуть відповідальність за попередню ідентифікацію товарів та отримання необхідних дозвільних документів для їх міжнародних передач. Це підкреслює важливість дотримання законодавчих норм для забезпечення національної безпеки та ефективного регулювання торгівлі товарами військового призначення та подвійного використання.

Порядок пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 5 вересня 2023 року № 953 [11], встановлює спрощений механізм визнання товарів гуманітарною допомогою, їх митного оформлення, отримання, розподілу та контролю за цільовим використанням. Цей порядок поширюється також на ввезення спеціалізованих механізованих засобів розмінування, які передаються як гуманітарна допомога від міжнародних організацій, дипломатичних установ та інших донорів, визначених законодавством України.

Згідно з порядком, отримувачі гуманітарної допомоги мають бути зареєстровані в Єдиному реєстрі отримувачів гуманітарної допомоги. Процедура визнання механізованих засобів розмінування гуманітарною допомогою передбачає подання декларації в електронній формі через автоматизовану систему або в паперовому вигляді в пунктах пропуску через державний кордон. Декларація повинна містити детальну інформацію про засоби розмінування, їх характеристики, кількість, вагу та серійні номери, які повинні відповідати даним, внесеним до автоматизованої системи.

Після реєстрації в системі кожному переліку товарів присвоюється унікальний код, що

підтверджує їх визнання гуманітарною допомогою. У разі невідповідності даних у декларації та системі митні органи мають право відмовити у пропуску вантажу, крім випадків, коли вага фактично ввезених засобів менша за задекларовану.

Пропуск механізованих засобів розмінування через митний кордон здійснюється без застосування заходів нетарифного регулювання. Особливу увагу приділяють перевірці технічного стану таких засобів та їх відповідності вимогам безпеки. Відповідальність за якість та безпечність засобів несе отримувач гуманітарної допомоги.

Декларація може бути подана як у паперовій, так і в електронній формі, однак вона обов'язково повинна містити унікальний код гуманітарної допомоги. Дані про митне оформлення автоматично передаються до системи на підставі угоди між Держмитслужбою та Мінсоцполітики.

Облік фактично отриманих механізованих засобів розмінування ведеться в електронній формі. У разі виявлення невідповідності між фактично отриманими засобами та задекларованими, отримувач зобов'язаний подати уточнений інвентаризаційний опис, який вважається повідомленням правоохоронним органам про виявлені розбіжності.

Звітність щодо отриманої гуманітарної допомоги подається щомісяця. Для спеціалізованих засобів звіти формуються із зазначенням їх фактичного використання, зокрема у завданнях із гуманітарного розмінування. Засоби, які не ввезені в Україну протягом 90 днів із моменту присвоєння унікального коду, автоматично втрачають статус гуманітарної допомоги.

В умовах військового конфлікту митне оформлення повинно адаптуватися до викликів часу. Перед усім, воно має забезпечувати прискорену обробку товарів критичного значення, зокрема товарів подвійного призначення. Це вимагає від митних органів: спрощення процедур на основі цифровізації процесів та використання ризик-орієнтованих систем, координації дій з державними та міжнародними партнерами для полегшення ввезення техніки та обладнання; прозорості та ефективності митного контролю для запобігання зловживанням та контрабанді.

Запровадження спеціальних режимів митного оформлення для гуманітарних вантажів, товарів оборонного призначення та обладнання для розмінування дозволяє мінімізувати часові витрати. Досвід країн-членів ЄС,

які активно підтримують Україну у відновленні, демонструє ефективність використання таких інструментів, як попереднє декларування, спрощені митні декларації та пріоритетна обробка критичних вантажів.

Схема пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України, зокрема засобів розмінування, згідно з Положенням, затвердженим Постановою КМУ № 953 від 5 вересня 2023 року [11] передбачає кілька етапів взаємодії між донорами, отримувачами, митними органами та автоматизованою системою реєстрації гуманітарної допомоги. Ось основні етапи пропуску гуманітарної допомоги:

1. Реєстрація отримувача в Єдиному реєстрі гуманітарної допомоги. Отримувач автоматично реєструється в Єдиному реєстрі, що ведеться через автоматизовану систему та отримує унікальний номер у системі.

2. Подання декларації в електронній або паперовій формі через Єдиний державний вебпортал «Єдине вікно для міжнародної торгівлі» та автоматизовану систему реєстрації гуманітарної допомоги. Декларація має включати перелік товарів, що визнаються гуманітарною допомогою.

3. Присвоєння унікального коду гуманітарної допомоги. Після внесення даних товару в автоматизовану систему йому присвоюється унікальний код. Цей код підтверджує визнання товару гуманітарною допомогою.

4. Митне оформлення. Пропуск товарів здійснюється без застосування заходів нетарифного регулювання (крім спеціальних вимог до ТПП). Декларація має бути подана протягом 30 днів із моменту створення, інакше її термін дії спливає.

5. Облік та розподіл гуманітарної допомоги. Отримувач має вести облік через автоматизовану систему, заповнюючи інвентаризаційний опис. Для медичних товарів використовується система "MedData". Звіти про отриману і розподілену допомогу формуються щомісяця через автоматизовану систему.

6. Контроль за використанням. Державні органи та правоохоронці перевіряють цільове використання допомоги. Порушення вимог веде до втрати статусу отримувача гуманітарної допомоги.

Слід зазначити, що для ТПП застосовуються особливі правила. Так, засоби розмінування, що належать до ТПП, оформлюються відповідно до Постанови КМУ № 86 від 28 січня 2004 року (про контроль ТПП) [8].

Вимагається надання сертифікатів кінцевого використання та інших дозвільних документів, якщо це не скасовано додатковими постановами. Товари за спеціальним переліком, затвердженим Постановою КМУ №1378 від 9 грудня 2022 року, можуть бути ввезені без додаткового експортного контролю.

Пропуск товарів військового призначення та подвійного використання (ТПП) здійснюється згідно із Законом України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання». Можна виділити наступні ключові етапи, передбачені законом, пропуску товарів цих категорій, які спрямовані на забезпечення національної безпеки та міжнародних зобов'язань України:

1. Визначення товару. Визначається, чи належить товар до товарів військового призначення або подвійного використання згідно зі списками, затвердженими Кабінетом Міністрів України. У разі сумнівів проводиться експертиза товару.

2. Отримання дозволів. Здійснюється подання заявки до Державної служби експортного контролю України (ДСЕКУ). Надаються такі документи: сертифікат кінцевого користувача (End-User Certificate), що підтверджує використання товару за призначенням; контракт або угода на передачу товару; інші документи, передбачені законодавством (технічні описи, ліцензії тощо). ДСЕКУ перевіряє заявку та ухвалює рішення щодо надання дозволу.

3. Митне оформлення. Заявник подає декларацію в митний орган, вказуючи код товару згідно з УКТ ЗЕД (Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності). Декларація повинна містити дозвільні документи від ДСЕКУ. Митниця перевіряє наявність і достовірність дозвільних документів та відповідність товару заявленим характеристикам. Після успішної перевірки товар пропускається через кордон із внесенням даних до митного реєстру.

4. Кінцеве використання. Після передачі товару кінцевому користувачеві отримувач зобов'язаний забезпечити дотримання умов використання, зазначених у сертифікаті кінцевого користувача. У разі потреби – надати звіт про використання товару за призначенням (на запит ДСЕКУ).

5. Контроль за дотриманням вимог. Державна служба експортного контролю здійснює моніторинг використання ТПП і військових товарів та перевіряє виконання умов дозволу,

а митні органи забезпечують контроль за транзитом та реекспортом товарів.

Крім того, Постановою КМУ від 08.03.2024 р. № 271 «Про реалізацію експериментального проекту щодо здійснення обов'язкової сертифікації механізованих засобів розмінування (гуманітарного розмінування), пов'язаних з ними виробів, компонентів та обладнання» було визначено обов'язкову сертифікацію засобів розмінування та вимоги до такої продукції. Надання на ринку та/або введення в експлуатацію такої продукції здійснюється за умови її відповідності зазначеним вимогам та набрання чинності сертифікатом відповідності продукції [12]. Це додаткова обов'язкова вимога для використання на території України таких засобів, це також є вимогою національного стандарту ДСТУ 8820:2023 Протимінна діяльність. Процеси управління. Основні положення [13], який регламентує процеси протимінної діяльності та визначає вимоги до операторів протимінної діяльності, персоналу та засобів розмінування, які використовують оператори протимінної діяльності. Таким чином механізовані засоби розмінування, більшість яких надходить з-за кордону у вигляді гуманітарної допомоги має певні особливості, які необхідно врахувати при ввезенні та наданні на ринку. Потреби для України в таких засобах колосальні, крім того виникають питання пов'язані з протимінною діяльністю, тому зараз Міністерство економіки України координує роботу з реалізації державної політики щодо гуманітарного розмінування. Зокрема, в частині розбудови спроможності протимінної діяльності, напрацювання Національної стратегії протимінної діяльності та операційних планів на її виконання. В Україні працює інформаційний портал demine.gov.ua [14], на якому акумулюється вся інформація про гуманітарне розмінування, який містить актуальну інформацію для всіх суб'єктів протимінної діяльності – споживачів, донорів, операторів протимінної діяльності та залучених державних органів.

Обов'язкова сертифікація забезпечує безпечність засобів розмінування для користувачів; підвищує довіру до продукції, що вводиться на ринок; сприяє вдосконаленню стандартів у сфері протимінної діяльності; створює умови для ефективного регулювання ринку засобів розмінування.

З початком повномасштабної війни в Україні роль митного оформлення товарів подвійного призначення, зокрема засобів розмінування, значно зросла. Ці товари відіграють

ключову роль у гуманітарному розмінуванні та відновленні інфраструктури, а їх неконтрольоване переміщення може мати серйозні наслідки для безпеки та стабільності країни. Однак, процес їх митного оформлення супроводжується низкою викликів, пов'язаних із законодавчими, технічними та організаційними аспектами. Основні виклики пов'язані із забезпеченням точної ідентифікації товарів, спрощенням процедур ліцензування та покращенням міжнародної координації.

Однією з найбільших проблем є складність ідентифікації товарів подвійного призначення. У системі УКТ ЗЕД, яка використовується для митного оформлення, багато таких товарів не мають чітко визначених кодів. Наприклад, тепловізори, які широко застосовуються як у військових, так і в цивільних цілях, не представлені як окрема категорія. Відтак, митні органи повинні враховувати технічні характеристики та призначення товару, що ускладнює процедуру ідентифікації, особливо за умов значного навантаження під час воєнного стану.

Для товарів розмінування ця проблема ще більш актуальна. Засоби, такі як металошукачі або наземні роботизовані комплекси, можуть класифікуватися як цивільне обладнання, але їх використання у розмінуванні потребує суворого контролю. Відсутність чітких технічних критеріїв у контрольованих списках призводить до ризику невірної класифікації, що може затримувати їх імпорт або експорт.

Процес митного оформлення ТПП вимагає отримання ліцензій на експорт або імпорт, що здійснюється через Державну службу експортного контролю України. Це зумовлює значне навантаження на систему державного регулювання, особливо у контексті воєнного стану. Ліцензійні процедури є складними та тривалими, що може затримувати постачання критично важливих засобів для розмінування.

Додатковим ускладненням є необхідність подання великого обсягу документації, зокрема сертифікатів кінцевого споживача та технічних паспортів. Невідповідність або неповнота документів часто призводить до затримок у митному оформленні. Для нових підприємств або гуманітарних організацій, які вперше здійснюють такі операції, процес підготовки документів може стати суттєвим бар'єром. Тому важливо забезпечити баланс поєднання спрощення і прискорення митних процедур з чіткою регламентацією та контролем за ввозом/вивозом цих категорій товарів.

Україна є учасником міжнародних режимів контролю за товарами подвійного призначення, таких як Васенаарська угода, що накладає обов'язок дотримання міжнародних стандартів і процедур. Це вимагає тісної координації між митними органами, державними службами та міжнародними партнерами. Однак, війна ускладнила комунікацію та взаємодію, що може негативно впливати на ефективність контролю.

Водночас, ризик нелегального переміщення товарів через кордон, особливо на окуповані території, залишається високим. Митні органи повинні ретельно перевіряти документи та сертифікати, щоб запобігти потраплянню товарів у руки незаконних збройних формувань або їх використанню не за призначенням.

Додатковим аспектом є фінансовий моніторинг. Постачання товарів подвійного призначення часто здійснюється через державні контракти або міжнародні гуманітарні організації, що вимагає прозорості фінансових операцій. Відповідно до наказу № 465, банки зобов'язані проводити перевірку таких операцій, особливо за участі державних закупівель або високоризикових секторів. Це може ускладнювати доступ до фінансування, особливо для невеликих компаній або нових постачальників.

Крім того, високий рівень бюрократії та складність процедур ліцензування створюють ризики корупції. Підприємства змушені шукати способи прискорення процедур, що може сприяти недобросесним практикам.

Митне оформлення засобів розмінування та інших ТПП є критично важливим для забезпечення безпеки та ефективності їх використання. Враховуючи міжнародний досвід та норми, можна запропонувати низку рекомендацій для оптимізації цього процесу в Україні:

1) гармонізація законодавства з міжнародними стандартами. Україні слід продовжувати адаптацію національного законодавства до міжнародних стандартів експортного контролю, таких як режими Васенаарської домовленості та Режиму контролю за ракетними технологіями. Це сприятиме спрощенню процедур митного оформлення та підвищенню довіри міжнародних партнерів;

2) впровадження електронних систем обробки документів. Досвід Європейського Союзу показує, що впровадження електронних систем обробки митних декларацій та ліцензій значно скорочує час оформлення. Україні варто розвивати та інтегрувати такі

системи, забезпечуючи їх сумісність з міжнародними платформами;

3) підвищення кваліфікації митних працівників. Регулярне навчання та підвищення кваліфікації митних працівників щодо ідентифікації та обробки ТПП, зокрема засобів розмінування, є необхідним. Залучення міжнародних експертів та участь у спільних тренінгах сприятиме підвищенню професійного рівня;

4) співпраця з міжнародними організаціями. Активна співпраця з міжнародними організаціями, такими як Організація Об'єднаних Націй та Європейський Союз, допоможе отримати доступ до передового досвіду та ресурсів для оптимізації митних процедур;

5) впровадження ризик-орієнтованого підходу. Застосування ризик-орієнтованого підходу до митного контролю дозволить зосередити ресурси на найбільш критичних операціях, зменшуючи навантаження на низькоризикові транзакції. Це підвищить ефективність та швидкість митного оформлення;

6) забезпечення прозорості та підзвітності. Впровадження механізмів прозорості та підзвітності в процесі митного оформлення, таких як публікація статистичних даних та звітів, сприятиме підвищенню довіри з боку бізнесу та міжнародних партнерів;

7) розробка чітких інструкцій та рекомендацій. Створення детальних інструкцій для імпортерів та експортерів щодо процедур митного оформлення ТПП допоможе уникнути непорозумінь та помилок, що можуть затримувати процес;

8) використання сучасних технологій. Впровадження технологій, таких як блокчейн для відстеження ланцюгів постачання, може підвищити прозорість та безпеку процесу митного оформлення;

9) моніторинг та оцінка ефективності. Регулярний моніторинг та оцінка ефективності впроваджених заходів дозволять вчасно виявляти та усувати недоліки, забезпечуючи постійне вдосконалення процесу митного оформлення.

Впровадження та удосконалення електронних систем обробки документів має стати пріоритетом для митної служби України. Це не лише підвищить ефективність її роботи, але й створить сприятливі умови для розвитку міжнародної торгівлі та залучення інвестицій.

Впровадження та удосконалення електронних систем обробки документів також має низку переваг для суб'єктів ЗЕД. Вони отримують доступ до спрощених процедур і опе-

ративної комунікації з митними органами. Це сприятиме підвищенню привабливості України для міжнародних інвесторів і знизуватиме логістичні витрати.

Буде забезпечений якісний зворотний зв'язок із бізнесом, за умови створення механізму отримання відгуків від користувачів системи для оперативного виявлення проблем і впровадження покращень.

Для того щоб досягти цих результатів необхідно:

– забезпечити інтеграцію з міжнародними системами. Україні необхідно забезпечити сумісність своєї електронної платформи з міжнародними стандартами. Це включає використання протоколів WCO Data Model, що дозволяє обмінюватися інформацією з митними органами інших країн;

– запровадити використання штучного інтелекту та аналітичних інструментів. Для аналізу декларацій, виявлення ризиків і перевірки документів варто використовувати сучасні алгоритми. Штучний інтелект допоможе ідентифікувати потенційні порушення та спрямувати ресурси на їх перевірку;

– забезпечити навчання персоналу. Удосконалення електронних систем вимагає кваліфікованого персоналу. Необхідно проводити регулярні тренінги для митних працівників і представників бізнесу щодо використання нових платформ;

– модернізувати IT-інфраструктуру. Для забезпечення стабільної роботи електронних систем потрібна сучасна серверна база, швидкі канали зв'язку та резервні системи захисту даних;

– забезпечити захист інформації та кібербезпеку. Питання безпеки є ключовим у цифровізації митних процедур. Впровадження сучасних засобів шифрування та багаторівневого захисту забезпечить збереження конфіденційності даних.

Митне оформлення ТПП є складним і багатогранним процесом, що вимагає від працівників митних органів високої професійної компетенції. Недостатній рівень підготовки митників може призводити до затримок, помилок і порушень, що ускладнює обіг таких товарів. Тому підвищення кваліфікації митних працівників є одним із ключових інструментів для вдосконалення митного оформлення.

Конкретні заходи з підвищення кваліфікації митників включають організацію спеціалізованих тренінгів; проведення навчання з міжнародними експертами; розробку дистанційних навчальних курсів; організацію симуляцій

митного оформлення з використанням реальних сценаріїв тощо. Тематика тренінгів має включати особливості класифікації та оформлення ТПП, зокрема засобів розмінування; актуальні зміни в законодавстві щодо контролю за експортом і імпортом таких товарів; використання сучасних електронних платформ для митного оформлення. Залучення іноземних спеціалістів допоможе перейняти найкращі практики у сфері митного контролю ТПП. Участь у міжнародних семінарах і конференціях сприятиме обміну досвідом та впровадженню новітніх підходів у роботі.

Висновки. Удосконалення митного оформлення товарів подвійного призначення, особливо засобів розмінування, є ключовим фактором у забезпеченні швидкого віднов-

лення України та посилення її обороноздатності. Спрощення процедур, цифровізація митного контролю та координація з міжнародними партнерами дозволять мінімізувати ризики затримок, що, своєю чергою, сприятиме збереженню життів, відновленню економіки та ефективному використанню ресурсів для оборони держави. Важливим елементом є обов'язкова сертифікація засобів розмінування для виведення її на ринок України. Ці заходи мають бути частиною комплексної політики митної служби України та Міністерства економіки України, яке координує роботу з реалізації державної політики щодо гуманітарного розмінування, орієнтованої на подолання викликів війни та створення умов для стійкого розвитку у післявоєнний період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання : Закон України від 20.02.2003 р. № 549-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-15#Text> (дата звернення: 23.12.2024).
2. Забруднення вибухонебезпечними залишками війни / Міністерство оборони України. URL: https://mod.gov.ua/news/ploshha-teritorij-ukrayini-potencijno-zabrudnenih-minami-ta-vibuhonebezpechnimi-predmetami-zmenshilas-na-17-000-km-u-2024-roczit?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAR29BSXDTNqTzw1UcZA2zJ1QNDuyLnPmZUKDYkVedspX8gBRkdbC1EF352U_aem_PsLF2mlbhbel3HoqvS5-sQ (дата звернення: 23.12.2024).
3. Лаппо І. М., Бірюков Є. М., Чередніков О. М., Журахов О. В. Особливості методичного забезпечення гуманітарного розмінування при високій забрудненості місцевості металевими фрагментами. *Збірник наукових праць ДНДІ ВС ОВТ*. 2024. Вип. 3(21). С. 76–83.
4. Коваль Н. О. Специфіка переміщення товарів військового призначення та подвійного використання через митний кордон України. *Молодий вчений*. 2017. № 1. С. 340–344.
5. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI : станом на 31 жовт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення: 23.12.2024).
6. Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання : Закон України від 20.02.2003 № 549-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-15#Text> (дата звернення: 23.12.2024).
7. Про затвердження Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення : Постанова КМУ від 20.11.2003 р. № 1807 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1807-2003-%D0%BF> (дата звернення: 23.12.2024).
8. Про затвердження Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів подвійного використання : Постанова КМУ від 28.01.2004 р. № 86 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/86-2004-%D0%BF#Text> (дата звернення: 23.12.2024).
9. Про затвердження Положення про порядок проведення експертизи в галузі державного експортного контролю : Постанова Кабінету Міністрів України; Положення від 15.07.1997 № 767 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/767-97-%D0%BF> (дата звернення: 23.12.2024).
10. Про перелік товарів, на міжнародні передачі (імпорт) яких не поширюється дія Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» у період воєнного стану на території України : Постанова Кабінету Міністрів України; Перелік від 09.12.2022 № 1378 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1378-2022-%D0%BF> (дата звернення: 23.12.2024).
11. Деякі питання пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок, Декларація, Форма типового документа, Опис, Звіт, Перелік від 05.09.2023 № 953 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/953-2023-%D0%BF> (дата звернення: 23.12.2024).

12. Про реалізацію експериментального проекту щодо здійснення обов'язкової сертифікації механізованих засобів розмінування (гуманітарного розмінування), пов'язаних з ними виробів, компонентів та обладнання : Постанова КМУ від 08.03.2024 р. № 271 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/271-2024-%D0%BF#Text> (дата звернення: 23.12.2024).

13. ДСТУ 8820:2023 Протимінна діяльність. Процеси управління. Основні положення / ДП «УкрНДНЦ». URL: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=102147 (дата звернення: 23.12.2024)

14. Національна платформа протимінної діяльності. URL: <https://demine.gov.ua> (дата звернення: 23.12.2024).

REFERENCES:

1. Verkhovna Rada of Ukraine. (2003). Pro derzhavnyi kontrol za mizhnarodnymy peredachamy tovariv viiskovoho pryznachennia ta podviinoho vykorystannia: Zakon Ukrainy vid 20.02.2003 r. № 549-IV [On state control over international transfers of military and dual-use goods: Law of Ukraine of February 20, 2003, No. 549-IV]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-15#Text> (accessed December 23, 2024).

2. Ministry of Defense of Ukraine. (2024). Zabrudnennia vybukhoNebezpechnymy zalishkamy viiny [Contamination with explosive remnants of war]. Available at: https://mod.gov.ua/news/ploshha-teritorij-ukrayini-potencziyno-zabrudnenih-minami-ta-vibuhonebezpechnimi-predmetami-zmenshilas-na-17-000-km-u-2024-roczy?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAR29BSXDTNqTzw1UcZA2zJ1QNDuyLnPmZUKDYkVedspX8gBRkdbC1EF352U_aem_PsLF2mlbhbel3HoqvS5-sQ (accessed December 23, 2024).

3. Lappo, I. M., Biryukov, Y. M., Cherednikov, O. M., & Zhurakhov, O. V. (2024). Osoblyvosti metodychnoho zabezpechennia humanitarnoho rozmynuvannia pry vysokii zabrudnenosti mistsevosti metalevymy frakmentamy [Peculiarities of methodological support for humanitarian demining in highly contaminated areas with metal fragments]. *Zbirnyk naukovykh prats DNDI VS OVT – Collection of State Scientific Research Institute of Armament and Military Equipment Testing and Certification*, vol. 3(21), pp. 76–83.

4. Koval, N. O. (2017). Spetsyfika peremishchennia tovariv viiskovoho pryznachennia ta podviinoho vykorystannia cherez mytnyi kordon Ukrainy [Specifics of the movement of military and dual-use goods across the customs border of Ukraine]. *Molodyi vchenyi – Young Scientist*, no. 1, pp. 340–344.

5. Verkhovna Rada of Ukraine. (2012). Mytnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 13.03.2012 № 4495-VI stanom na 31 zhovt. 2024 [Customs Code of Ukraine: Law of Ukraine of March 13, 2012, No. 4495-VI as of October 31, 2024]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (accessed December 23, 2024).

6. Verkhovna Rada of Ukraine. (2003). Pro derzhavnyi kontrol za mizhnarodnymy peredachamy tovariv viiskovoho pryznachennia ta podviinoho vykorystannia: Zakon Ukrainy vid 20.02.2003 № 549-IV [On state control over international transfers of military and dual-use goods: Law of Ukraine dated 20.02.2003 No. 549-IV]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-15#Text> (accessed December 23, 2024).

7. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2003). Pro zatverdzhennia Poriadku zdiisnennia derzhavnoho kontroliu za mizhnarodnymy peredachamy tovariv viiskovoho pryznachennia: Postanova KМУ vid 20.11.2003 r. № 1807 [On approval of the Procedure for state control over international transfers of military goods: Resolution of the Cabinet of Ministers of November 20, 2003, No. 1807]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1807-2003-%D0%BF> (accessed December 23, 2024).

8. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2004). Pro zatverdzhennia Poriadku zdiisnennia derzhavnoho kontroliu za mizhnarodnymy peredachamy tovariv podviinoho vykorystannia: Postanova KМУ vid 28.01.2004 r. № 86 [On approval of the Procedure for state control over international transfers of dual-use goods: Resolution of the Cabinet of Ministers of January 28, 2004, No. 86]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/86-2004-%D0%BF#Text> (accessed December 23, 2024).

9. Cabinet of Ministers of Ukraine. (1997). Pro zatverdzhennia Polozhennia pro poriadok provedennia ekspertyzy v haluzi derzhavnoho eksportnoho kontroliu: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy, Polozhennia vid 15.07.1997 № 767 [On approval of the Regulation on the procedure for examination in the field of state export control: Resolution of the Cabinet of Ministers of July 15, 1997, No. 767]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/go/767-97-%D0%BF> (accessed December 23, 2024).

10. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2022). Pro perelik tovariv, na mizhnarodni peredachi (import) yakykh ne poshyriuietsia diia Zakonu Ukrainy «Pro derzhavnyi kontrol za mizhnarodnymy peredachamy tovariv viiskovoho pryznachennia ta podviinoho vykorystannia» u period voiennoho stanu na terytorii Ukrainy: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy, Perelik vid 09.12.2022 № 1378 [On the list of goods whose international transfers (imports) are not subject to the Law of Ukraine “On State Control over International Transfers of Military and Dual-Use Goods”

during martial law in Ukraine: Resolution of the Cabinet of Ministers of December 9, 2022, No. 1378]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1378-2022-%D0%BF> (accessed December 23, 2024).

11. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2023). Deiaki pytannia propusku ta obliku humanitarnoi dopomohy v umovakh voiennoho stanu: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 05.09.2023 № 953 [Some issues of passing and accounting for humanitarian aid under martial law: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine; Procedure, Declaration, Form of a standard document, Description, Report, List dated 05.09.2023 No. 953]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/go/953-2023-%D0%BF> (accessed December 23, 2024).

12. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2024). Pro realizatsiiu eksperymentalnoho proektu shchodo zdiisnennia oboviazkovoї seryfikatsii mekhanizovanykh zasobiv rozmynuvannia: Postanova KMU vid 08.03.2024 r. № 271 [On the implementation of a pilot project on the mandatory certification of mechanized demining equipment (humanitarian demining), related products, components and equipment: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 08.03.2024 No. 271]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/271-2024-%D0%BF#Text> (accessed December 23, 2024).

13. UkrNDNC. (2023). DSTU 8820:2023. Protyminna diialnist. Protsesy upravlinnia. Osnovni polozhennia [Mine action. Management processes. Basic provisions]. Available at: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=102147 (accessed December 23, 2024).

14. National Platform of Mine Action. (n.d.). Natsionalna platforma protyminnoi diialnosti [National Platform of Mine Action]. Available at: <https://demine.gov.ua> (accessed December 23, 2024).